

बृहदुक्थो वामदेव्यः। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्, ४-६ जगती।

इदं त एकं पर ऊं त एकं तृतीयेन ज्योतिषा सं विशस्व।

संवेशने तन्वश्चारुरेधि प्रियो देवानां परमे जनित्रे ॥ १०.०५६.०१

ते- तव। इदम्- अयमुपाधिगतोऽश एकः। ते- तव। परः- उत्कृष्टः सदा मुक्तोऽशः। एकम्- एकः। तृतीयेन ज्योतिषा- मुक्तात्मज्योतिषि। सं विशस्व- सर्वमुपाधिं त्यक्त्वा प्रविश। देवानाम्- द्योतनशक्तीनाम्। जनित्रे- जन्मस्थाने मुक्तात्मनि। संवेशने- प्रवेशे सति। तन्वश्चारुः- कल्याणभावम्। एधि- प्राप्नुहि ॥१॥

तनूँ वाजिन्तन्वश् नयन्ती वामस्मभ्यं धातु शर्म तुभ्यम्।

अहुतो महो धरुणाय देवान्दिवीव ज्योतिः स्वमा मिमीयाः ॥ १०.०५६.०२

वाजिन्- हे प्राण। वाजी अश्वो यः प्राणप्रतीकः श्रुतौ। ते- तव। तन्वम्- शरीरम्। तनूः- पृथिवी। नयन्ती। अस्मभ्यम्- नः। तुभ्यम्- ते। वामम्- भजनीयम्। शर्म- मङ्गलम्। धातु- प्रयच्छतु। अहुतः- अनवपतितः सन्। देवान्- द्योतनशक्तीनाम्। धरुणाय- धारणायै। दिवीव ज्योतिः- सूर्यज्योतिरिव ज्वलन्तम्। स्वम्- आत्मज्योतिः। आ मिमीयाः- आविश ॥२॥

वाज्यसि वाजिनेना सुवेनीः सुवितः स्तोमं सुवितो दिवं गाः।

सुवितो धर्मं प्रथमानु सत्या सुवितो देवान्सुवितोऽनु पत्नम् ॥ १०.०५६.०३

वाजिनेन- हविष्प्रदानेन। वाज्यसि- प्राणबलसम्पन्नोसि। सुवेनीः- कान्तोसि। सुवितः- प्रेरितः सन्। स्तोमम्- मन्त्रम्। दिवम्- तदाधारभूतचिदाकाशम्। गाः- गच्छ। प्रथमा- मुख्यान्। सत्या धर्म- सत्यधर्मान्। अनु- अनुगच्छ। देवान्- द्योतनशक्तीः। पत्नम्- पतन्तं सुवर्णं मोक्षप्रतीकम्। अनु- अनुगच्छ ॥३॥

महिम्न एषां पितरश्चनेशिर देवा देवेष्वदधुरपि क्रतुम्।

समविव्यचुरुत यान्यत्विषुरैषां तनूषु नि विविशुः पुनः ॥ १०.०५६.०४

एषाम्- देवानाम् । महिम्नः- महत्त्वस्य । पितरश्चन- अस्मत्पूर्वपुरुषा अपि । ईशिरे- ईश्वरा
अभवन् । अपि- अपि च । देवाः- देवभूताः पितरः । देवेषु । क्रतुम्- प्रज्ञाम् । अदधुः- धृतवन्तः ।
उत- अपि च । यानि । अत्विषुः- दीप्यन्ते तानि । समविव्यचुः- सङ्गतानि भवन्ति । पुनः । एषाम्-
देवानाम् । तनूषु- देहेषु । नि विविशुः- पितरः ऐक्यं गता भवन्ति ॥४॥

सहोभिर्विश्वं परि चक्रमू रजः पूर्वा धामान्यमिता मिमानाः ।

तनूषु विश्वा भुवना नि येमिरे प्रासारयन्त पुरुध प्रजा अनु ॥ १०.०५६.०५

अमिता- अमितानि । पूर्वा- प्राचीनानि । धामानि- दिव्यधामानि । मिमानाः- जानन्तः सन्तः ।
सहोभिः- स्वशक्तिभिः सहनशीलाभिः । विश्वं रजः- सर्वं लोकम् । परि चक्रमुः- परिक्रामन्ति ।
विश्वा भुवना- सर्वं लोकम् । तनूषु- स्वतनूपलक्षितस्वभावन एव । नि येमिरे- प्रेरितवन्तो दृष्टवन्त
इति भावः । प्रजा अनु- जनहिताय । प्रासारयन्त- स्वभावनं विस्तारयन्ति ॥५॥

द्विधा सूनवोऽसुरं स्वर्विदमास्थापयन्त तृतीयेन कर्मणा ।

स्वां प्रजां पितरः पित्र्यं सह आवरेष्वदधुस्तन्तुमाततम् ॥ १०.०५६.०६

तृतीयेन कर्मणा- मानसेनोपासनेन । सूनवः- पूर्वजमार्गमनुसृत्य कर्मकारिणः । असुरम्- प्राणदम् ।
स्वर्विदम्- स्वर्गज्ञमात्मानम् । द्विधा- ऐहिकामुष्मिकफलदायकत्वेन । अस्थापयन्त-
स्थापितवन्तः । पितरः- पूर्वपुरुषास्तु । स्वां प्रजाम्- स्वप्रजामुत्पाद्य । तन्तुमाततम्- स्वप्रजा
विस्तृत्य । अवरेषु- तासु । पित्र्यं सहः- पैतृकं धर्मम् । आ दधुः- स्थापितवन्तः ॥६॥

नावा न क्षोदः प्रदिशः पृथिव्याः स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा ।

स्वां प्रजां बृहदुक्थो महित्वावरेष्वदधादा परेषु ॥ १०.०५६.०७

नावा- नौकया । क्षोदः- उदकम् । न- इव । प्रदिशः । पृथिव्याः- भौमान् । विश्वा- सर्वान् । दुर्गाणि-
अन्तरायान् । स्वस्तिभिः- कल्याणीभिरुपासनाभिः । अति- अतिक्रम्य गच्छति । बृहदुक्थः-
महामन्त्रविदुपासकः । महित्वा- स्वमहिम्ना । स्वां प्रजाम्- आत्मीयसन्ततिम् । अवरेषु-
अभ्युदयेषु । परेषु- निःश्रेयसेषु च । आ दधत्- धृतवान् ॥७॥